

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

G e f l e b o r g s L ä n

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

STOCKHOLM, 1850.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Gefleborgs Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-Berättelse för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

G e f l e b o r g s L ä n

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

STOCKHOLM, 1850.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§. 2. Invånare.....	4.
§. 3. Näringar.....	8.
Jordbruket.....	8.
Linodlingen.....	10.
Boskaps-skötseln.....	10.
Skogar.....	11.
Bergsbruket.....	11.
Stångjernstillverkningen.....	12.
§. 4. Binäringar.....	13.
Jagt och djurfångst.....	13.
Strömmingsfiske.....	14.
Kolning och körslor.....	14.
Försäljning af trädvaror.....	14.
Salpeter-tillverkningen.....	15.
§. 5. Politisk författning.....	16.
§. 6. Städer.....	19.
Gefle stad.....	19.
Af fabriker och manufaktur-inrättningar funnos här i staden vid 1847 års slut.....	23.
1:o En fayence-fabrik.....	23.
2:o Fyra färgerier.....	23.
3:o Tre garfverier.....	23.
4:o En kortfabrik.....	23.
5:o En kemisk fabrik.....	24.
6:o En knappnåls-fabrik.....	24.
7:o Fyra målareverk.....	24.
8:o En linolje-fabrik.....	24.
9:o Trenne segelduks-fabriker.....	24.
10:o Två spegel-fabriker.....	24.
11:o Ett svarfveri-verk.....	24.
12:o Tvänne tobaks-fabriker.....	24.
13:o En tröj- eller strump-fabrik.....	24.
14:o Tre urfabriker.....	24.
15:o Tvänne vagns-fabriker.....	24.

Söderhamns stad.....	26.
I staden funnos år 1847.....	27.
3 Färgerier.....	27.
3 Garfverier.....	27.
1 Kruk- och Kakel-fabrik.....	27.
1 Spegel-fabrik.....	27.
1 Urfabrik.....	27.
Hudiksvalls stad.....	28.

Tabellbilaga

Femårs-Tabell för Städerna inom Gefleborgs Län, år 1848

Femårs-Tabell för Landet inom Gefleborgs Län, upprättad år 1848

Stormäktigste, Allernådigste Konung!

Enligt nådig föreskrift får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i underdånighet afgifva berättelse om tillståndet uti Gefleborgs län, i ekonomiskt och statistiskt hänseende, under de sist förflutna fem åren, eller från och med år 1843 till och med år 1847.

§. 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

I afseende å länets läge och vidd får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i underdånighet åberopa hvad derom blifvit uti förut afgifne berättelser anfördt.

Uti de fleste länets socknar företagas årligen mindre kärr- och moss-odlingar, hvilka, ehuru innehållande få tunnlands vidd å hvarje ställe, likväl i sin mån verka till förbättring af länets allmänna beskaffenhet äfvensom af klimatet, hvilket sednares menliga verkningar svårast erfaras genom de tidigt på hösten inträffande froster, som stundom förstöra den växande säden. Äfven större odlingar och allmänna arbetsföretag, hilkas inflytande bör vara mera märkbart, hafva under den tid, som denna berättelse omfattar, blifvit verkstälde; ty utom de i sista berättelsen omförmälda arbeten, nämligen uppremsning af Landaforsen i Ljusneelf, sänkning af Kyrksjön och Harsjön i Harmångers socken, Kyrksjön i Jettendahls socken, samt Wanntjern i Hanebo socken, hvilka äro till största delen fullbordade, hafva, under sednast förflutna fem år, följande vatten-aftappnings-arbeten blifvit företagna och äfven till en del fulländade, nämligen: sänkning af Grängsjön och Anntjern i Gnarps socken, Åsmyrorne i Bergsjö socken, Sylta- och Långsjöarne samt Dahlboviken med flera vattendrag i

Rogsta socken, Bondabo-ängen och Sjömyrasjön i Delsbo socken, Fräkensjön i Hanebo socken, Bodtjern och Öfverenstjern i Söderala socken, samt Jerfstjern i Skogs socken, hvilka arbeten, dervid understöd af statsmedel blifvit af Eders Kongl. Maj:t nådigt beviljade till ett sammanlagdt belopp af **21,817 R:dr** banko, äro af det omfång, att derigenom erhålles, utom förbättring af den förut odlade jorden, en odlingsbar ägotillgång af tillsammans **1,444** tunnland. Under förutsättning att Staten skulle framgent med understöd befordra dylika arbeten, hafva, under de sednaste åren, undersökningar blifvit hållne och förslag upprättade för flera sådana, hvilka, efter uppgjorda beräkningar, skulle tillsammans kosta **177,473 R:dr** banko, och uti odlingsbart skick försätta en ägovidd af **5,000** tunnland; men då Rikets sednast församlade Ständer icke anvisat medel till understöd för sådana företag, så komma sannolikt större delen af dessa förslag, till hvilkas verkställande jordägarnes förmögenhet icke är tillräcklig, att, ehuru högst nödiga för den årligen tillväxande folkmängdens bergning, tills vidare förfalla.

§. 2.

Invånare.

Vid de år **1847** verkställde mantals- och skattskrifningar utgjorde, enligt då upprättade längder, befolkningen:

		<i>Uti Gestriklands Fögderi.</i>	
Skattskrifne	af mankön		8,572.
„	af qvinkön		8,842.
Skattfrie	af mankön		7,061.
„	af qvinkön		8,122.
			<u>32,597.</u>
		<i>Uti Södra Helsinglands Fögderi.</i>	
Skattskrifne	af mankön		8,248.
„	af qvinkön		9,110.
Skattfrie	af mankön		8,505.
„	af qvinkön		8,983.
			<u>34,846.</u>
		<i>Uti Norra Helsinglands Fögderi.</i>	
Skattskrifne	af mankön		9,413.
„	af qvinkön		10,551.
Skattfrie	af mankön		7,994.
„	af qvinkön		8,377.
			<u>36,335.</u>

Uti Gefle stad.

Skattskrifne	af	mankön	2,459.
„	af	qvinkön	3,176.
Skattfrie	af	mankön	1,395.
„	af	qvinkön	1,608.
				<u>8,616.</u>

Uti Söderhamns stad.

Skattskrifne	af	mankön	554.
„	af	qvinkön	541.
Skattfrie	af	mankön	249.
„	af	qvinkön	329.
				<u>1,653.</u>

Uti Hudiksvalls stad.

Skattskrifne	af	mankön	619.
„	af	qvinkön	729.
Skattfrie	af	mankön	328.
„	af	qvinkön	388.
				<u>2,064.</u>

eller tillsammans **116,111**

personer, som utgör länets hela folkmängd, hvilken sedan år **1842**, då den utgjorde **110,858**, således blifvit ökad med **5,253**. — Denna tillökning i folkmängden är större än under något af de sedan år **1827** förlutna quinquennier, och desto mera anmärkningsvärd, som under åren **1845** och **1846** icke mindre än **823** personer öfvergifvit orten för att flytta till Norra Amerika; men förhållandet förklaras dock deraf, att, uti största delen af länet, skördarne varit, under fyra af de sednast förlutna fem år, med få undantag goda, då deremot under föregående quinquennier flera missväxter inträffade.

Den skuldsättning, som allmogen i länet, under åren **1837** och **1838**, då länet hemsöktes af svåra missväxter, åsamkade sig, har under sednare år blifvit betydligt minskad, dels till följd af de bättre skördar, som derunder erhållits, och dels genom ökad afsättning af träddvaror samt det högre pris, som under några af dessa år kunnat derföre betingas; och, ehuru det är sällsynt att någon ibland allmogen är i besittning af större förmögenhet, så är likväl i allmänhet den del deraf, som innehafver hemman, i en ställning, som med arbetsamhet och sparsamhet lemna god bergning. Den del af länets befolkning, som besitter från hemman afsöndrad jord, bergar sig under vanliga förhållanden äfven väl, men försättes genom missväxter eller svagare skördar i svårt betryck, emedan dess bergning är beroende, icke allenast af

skörd å egen jord, utan äfven af arbetsförtjenst hos hemmansägaren, som efter svagare skördar icke kan sådan lemna, och missväxten således åstadkommer minskad inkomst af ej mindre egen jord, än den arbetskraft, som eljest å andras jord användes.

Fyllerilasten synes, oaktadt nykterhetsföreningarnes verksamhet till stor del upphört, vara i aftagande, och brottens antal har allenast i Delsbo socken blifvit i betydligare grad ökad. Denna sockens befolkning utmärker sig genom ovanlig liflighet och djerfhet, samt en sällsynt ihärdighet. Med dessa anlag, rätt använda, finner man hos den större delen af dervarande allmoge glädthet, qvickhet och ofta älskvärdhet i umgänget, jemte utmärkt arbetsdrift samt bestämdhet och redbarhet i handling; hvaremot de, som beträda brottets bana, utmärka sig genom slughet, hårdhet och den fullständigaste förställning. Inför domstol neka de fräckt för brottet; i cellfängelset förblifver deras lynne oförändradt, och de hitintills använda straff underkasta de sig utan synbar rörelse; det synes som om desse voro alldeles otillgänglige för alla ädlare känslor. Befolkningen inom socknen var fordom eller till närmare slutet af förra seklet mycket väl känd och brott voro derstädes högst sällsynta; men i början af 1780-talet inträffade der flera stölder, föröfvade dels af personer, inflyttade från andra orter och dels af fyra särskilda slägter inom socknen; och derefter hafva brotten i olika progression under olika tider så tilltagit, att, af den derstädes nu befintliga befolkning, tillsammans utgörande 3,882 personer, 3 äro straffade för dråp, 1 för barnamord, 116 för stöld, 12 för snatteri, 2 för förfalskningsbrott, 3 för våld å föräldrar, 4 för edsöresbrott och 3 för brott emot 10 Kap. Missgernings-Balken; och det oaktadt äro många tjufnader begångna, utan att gerningsmännen blifvit upptäckte. Af de för stöld straffade äro 16 hemmansägare, 3 hemmansägares hustrur och 10 söner och döttrar af hemmansägare, 32 torpare eller husmän, 4 torpare-hustrur, 22 söner och döttrar af torpare, 7 afskedade soldater, 3 soldat-hustrur och 16 söner eller döttrar af soldater, samt 3 icke tillhörande allmogen utan den så kallade herre-klassen; hvaraf det visar sig, att tjufnadslasten sträckt sig till alla klasser af befolkningen. Huru ett så groft sedeförderf kunnat så allmänt spridas, är svårt att förklara, då bristande nit hos presterskap, domare eller kronobetjening, hvarken nu eller tillföre, kan såsom anledning dertill uppgifvas; men af den under sednaste år tillvägabrachte förbättring uti folkundervisningen, samt den fullständigare polisuppsigt, som, genom sockennämndens verksamma biträde, numera bör åstadkommas, torde, uti en ej aflägsen framtid, ett förändradt förhållande kunna emotes.

Allmogen uti flera socknar af Helsingland har från längre tider tillbaka visat benägenhet för en art pietism, hvars anhängare vanligen benämnas läsare. Dessa, hvilkas antal inom Helsingland förut varit ganska stort, men nu är betydligan minskadt, hafva egentligen utmärkt sig genom en i högre grad visad fromhet, som män-

gen, måhända oriktigt, velat anse tillgjord, samt genom de särskilda sammankomster, som de för andaktsöfningar hållit. Så länge de, jemte sina enskilda sammankomster för andaktsöfningar, bevistade de allmänna gudstjensterna och i allo iakttago kyrkliga föreskrifter, lemnades de icke allenast ostörde vid sina sammankomster, utan äfven, måhända stundom oförsigtigt, uppmanades till sådane af åtskillige ibland presterskapet; men sedan bonden Erik Jansson från Sonkarby, Österunda socken af Westerås län, hvilken under loppet af flera år besökt Helsingland för att afyttra hvete mjöl, år 1845 med dem förenat sig och ibland dem uppträdte såsom talare, så utbildades från dem en särskild sekt, som, efter honom kallade Jansenister eller Erik Jansister, inom orten åstadkommit mycken oro och svåra bekymmer. Han skiljde sig i början icke från de åsigt, som de så kallade läsarne förut hyllat; men sedan han tillvunnit sig deras förtroende, utspridde han ibland dem förvillande lärosatser, och slutade med att predika fullkomlig syndfrihet för sina anhängare, fördöma Lutheriska läran, samt från trycket utgifva af honom författade så kallade psalmer, äfvensom kateches. Till följd af hans uppmaningar upphörde anhängarne att bevista de offentliga gudstjensterna och att begagna salighetsmedlen, och, under den vildaste fanatism, uppbrände de i stora bål, under tal och sång, alla af dem förut begagnade andaktsböcker, till och med psalmbok och kateches. Egenvilligt öfvergäfvos barn sina föräldrar och tjenstefolk sina husbönder för att följa honom, som, otillgänglig för alla varningar, var outtröttlig i sina bemödanden för sektens vidare spridande, hvar af slutligen väcktes den harm och förtrytelse hos den öfriga oförvillade befolkningen, att sekten blef allmänligen afskydd och deras sammankomster stundom våldsamt stördes, hvilket, jemte det emot Erik Jansson slutligen anbefallda åtal, föranledde honom att rymma öfver Norrige till Norra Amerika, samt anhängarne att besluta utflyttning till samma ort. Beslutet har ock blifvit så vida verkställt, att af hans anhängare, som uppgifvits vara omkring 1,100, icke mindre än 823 personer af alla åldrar och deribland flera beslutne hemmansägare begäfvos sig på resa till Norra Amerika, hvarunder dock, genom ett fartygs förolyckande, 170 omkommo under resan. Om de till destinationsorten framkomnes öde saknas tillförlitliga underrättelser; men, enligt de uppgifter, som derom erhållits, skulle ungefärligen två tredjedelar af dem hafva begifvit sig till vestra delen af Förenta Staternas land och, under Erik Janssons ledning, der bildat en koloni, och de öfrige kvarstadnat uti kuststäderna, uppehållande sig för det mesta med arbete å dit ankomne svenska skepp; dock skola många af dem hafva, i yttersta nöd och elände, allidit. Af dem, som icke utflyttat, har flertalet öfvergifvit sin villfarelse, och de få, som den bibehålla, göra icke försök för dess vidare spridande, hvadan allmän förargelse af dem icke åstadkommes.

Närningar.

Jordbruket. De båda provinserna Gestrkland och Helsingland äro till deras naturförhållanden mycket olika, och denna olikhet igenfinnes äfven uti jordbruket. I Gestrkland hålles en större ägorymd öppen till åker, hvilken vanligen hvart annat år trädes samt derpå besås till större delen med råg och endast till någon mindre del med korn. Ärtter sås å mindre afstängda delar af trädesjorden, samt hafra och någon gång råg å den så kallade vretjorden, då denna till gräsväxtens förbättrande upplöjes för att, gödslad och besädad, åter till gräsvall igenläggas. Landet har stora sidländta ängar, hvilka genom utdikning och bearbetning kunde försättas uti bördigare skick; men dels nöjer sig allmogen, som ogera frångår förfädrens bruk, heddre med den mindre äringen, än nedlägger större kostnad eller arbete å sin jord och dels hindras på många ställen jordens utdikning af den uppdamning, som de i orten belägna många jernbruk och andra vattenverk åstadkomma. Allmogen i Gestrkland sysselsätter sig ock en stor del af året med brädsågning, kolningar, forslingar af egna skogsprodukter samt effekter för de många jernverken, och någon synnerlig förbättring af jordbruket, som för närvarande kan anses blott till hälften fylla ortens behof af spannmål, är under sådana förhållanden icke att förvänta. Der laga skiften blifvit verkställda, har dock odlingshågen visat sig vara i tilltagande, och allmogen har äfven i sitt jordbruk god föresyn af flere ibland ortens possessionater, hvilka, under sednare åren, verkställt betydliga nyodlingar.

I den till Gestrkland närmast gränsande Skogs socken af Helsingland är förhållandet nästan enahanda, som i Gestrkland; men ju längre man kommer in i Helsingland, desto mera erhåller sistnämnde provins ett från Gestrkland skiljaktigt utseende. De odlade hyggderne, som ligga i större dalsträckningar efter vattendragen, begränsas af skarpa bergväggar, hvilka hindra all större utvidgning af den redan odlade jorden; men de i dalbottnarne å flera ställen befintliga sank myror och ängar äfvensom de å utmarken befintliga skogsmyror lemna dock ännu rika tillgångar för nya odlingar, i den mån dessa lägenheter blifva genom utdikning till odling beredde. Åkerjorden, som vanligen intager högt liggande platser, så att vattnet, ofta utan dikning, lätt afrinner, är till rymden mycket mindre än den jord, som i cirkulationsbruk begagnas och i orten benämnes svaljord. I södra delen af provinsen, der den öppna åkern intager större ägorymd än i den norra delen, är denna vanligen indelad i fyra delar, hvaraf den första för träde, den andra för råg, den tredje för gräarter och den fjerde för korn, allt i årlig omvexling, hvarvid gödsling sker icke för

råg utan för korn. Å andra ställen ingår äfven potates, hvilken rotfrukts odling inom hela länet är i tilltagande, uti nämnde vaxelbruk, emot minskning af ärter. I norra och vestra delarne af provinsen trädes en ännu mindre del af de små öppna åkerfälten, såsom allenast en sjettedel eller åttendedel, och i samma förhållande minskas råg- och ökas korn-utsädet. Svaljorden, hvars areal årligen ökas genom nyodlingar, företagne till större delen å utdikade sankar ångar eller kärrmarker, begagnas allmänast på det sätt, att den, efter upplöjning från gräsvall, första året besås med lin, och det andra, efter gödsling, med korn eller blandsäd, hvarefter den i tre eller fyra år användes för gräsväxt. I några af de nordligare socknarne, såsom Bjuråker, Hassela, Ljusdal, Färila och Hogdahl, finnes ett stort antal hemman, som icke hafva någon ständigt öppen åker, utan all jord i cirkulationsbruk emellan lin, vårsäd och gräs; och är i dessa socknar derföre råg-utsädet ganska ringa. Å några ställen begagnas vår-råg samt så kallad latmansråg, eller sådan, hvilken utsås tillsammans med korn för att året derpå, under det jorden vallas till gräsväxt, gifva en mindre rågskörd. Uti förut afgifven berättelse för åren 1835 till och med 1837 har blifvit anmärkt, att råg, som är mera gifvande, kraftigare och tidigare mognande än vårsäden, inom Helsingland allt för ringa odlas och att, der det sker, gödsling icke verkställes för rågen utan för kornet, samt att gräsfrö dels icke och dels i alltför ringa kvantiteter begagnas. Af då anförde och ännu fortfarande anledningar har någon synnerlig förändring deruti icke inträffat; men allmogens uppmärksamhet synes dock vara fästad på vigten deraf, hvilket ock visat sig i en, ehuru ännu ringa, tilltagande råg-odling äfven å ängs- eller myrjord, sedan den blifvit utdikad, flåhackad och bränd. Den omständighet, att vid laga skiften vissa hemman nödgas frånträda den gamla invid byarne belägna öppna åkern och i dess ställe emottaga allenast sval- eller ängsjord, riktar uppmärksamheten å behovet af förändring i gamla brukningssättet; och finner man nu äfven att gräsfrö af thimotej och i några trakter af Alsike-klöfver stundom begagnas.

Sedan år 1842 har, enligt de härvid bifogade tabeller, jemförde med dem, som åtföljde förra berättelsen, spannmålsproduktionen i länet, beräknad efter medelafkastningen, blifvit under sistförflutna fem år ökad af hvete med 65, råg 1,231, korn 13,368, hafra 1,799, blandsäd 9,863 och ärter 1,897, eller med tillsammans 23,223 tunnor af alla sädeslag; hvarförutan skörden af potates blifvit ökad med 23,971 tunnor. Vanligen införas till länet betydliga kvantiteter af spannmål, synnerligast för bergsbruksidkarnes behof; men anmärkningsvärdt är, att, efter den missväxt, hvar af målareprovinserna år 1845 hemsöktes, spannmålstillgången i Helsingland var tillräcklig icke allenast för provinsens eget behof, utan äfven för någon afsättning till Upland, hvilket förhållande vetterligen aldrig tillföre inträffat.

Linodlingen, hvaraf större delen af Helsinglands invånare hämtar sin penningeinkomst, fortfar att idkas på enahanda sätt och till ungefärligen samma belopp som tillföre, oansedt prisen på lin och väfnader under sednare åren varit lägre än förut. Efter uppgjorde beräkningar afyttras årligen från Helsingland 30,000 lispund lin, 3,000,000 alnar väf, bestående af tält- och segelduk, foder- och tapetväf, buldan och ett gröfre lärft, som i orten kallas nordanstig, samt ungefärligen 100,000 härfvor garn; och äro, utom länets tre städer, Stockholm, Upsala, Hedemora och Sala de egentliga afsättningsorterna för denna vara. Förändrad method vid linets förädling har, under de år denna berättelse omfattar, icke blifvit begagnad, men genom de af Eders Kongl. Maj:t nådigst beviljade anslag till ett sammanräknadt belopp af 1,500 R:dr banko har tillfälle blifvit beredt, att uti flera särskilde socknar af länet låta meddela undervisning uti den Magerska dubbelspinnings-metoden, hvaraf betydlig tidsbesparing och i följd deraf minskad arbetskostnad och ökad fabrikation beräknas kunna under kommande år medföra stora fördelar, så framt allmogon kan förmås, att i någon allmännare grad frångå den förut begagnande spinnings-metoden.

Boskaps-skötseln. Under sistförflutna fem år har kreaturens antal blifvit ökad med 381 hästar, 322 oxar, 3,603 kor, 1,602 yngre nötkreatur, 4,808 får, och 758 svin; hvaremot getternes antal blifvit under samma tid minskadt, så att det nu utgör allenast 39,995 eller 3,862 mindre än år 1842. Då getterne till stor del taga sin föda af den uppväxande skogen och, i följd deraf, å den åstadkommo betydlig skada, så torde den förminskning, som i deras antal ägt rum, böra härledas deraf, att hemmansägare, i samma mån skogen blifver emellan dem skiftad, med mera omsorg vårda den, och följakteligen upphöra att begagna sådana djur, som förhindra dess tillväxt. Någon förändring i kreaturens skötsel har icke ägt rum. Stallfodring begagnas icke, utan utsläppas kreaturen under sommaren på betesmarker, som stundom äro belägne på långt afstånd från bostäderna. Hästarne i Helsingland äro i allmänhet starka och ihärdiga, hvaremot de i Gestrikland äro af vida sämre art, till förbättring hvaraf 2:ne hingstar från Strömsholms stuteri blifvit under betäckningstiden uti provinsens ungefärliga medelpunkt, Ofvansjö socken, stationerade. Kokreaturen äro små, men genom noggrann skötsel, hvarpå mycken omsorg användes, erhålles från ladugårdarne tillräckligt af mjölk, ost och smör, icke allenast för eget behof, utan äfven af sistnämnde vara för afsättning, synnerligast från Hogdahls, Färila, Ljusdals och Bjuråkers socknar, till ett belopp af 5 å 6,000 lispund årligen. Svinkreaturen äro ej af utmärktare race, och af fläsk erhålles ej heller så mycket, att behofvet deraf i städerna kan fyllas från kringliggande landsbygd, utan köpes mycket af den varan från aflägsnare orter.

Skogar. Under sednaste år har, genom de höga priser, hvartill trädvaror kun-
nat å utländska orter försäljas, betydlig inkomst af skogarne erhållits. Afsättningen
af bräder har årligen uppgått till omkring 36,800 tolfter, hvarförutan bjelkar och
spiror till mindre kvantiteter blifvit exporterade. Betydlig inkomst af skogarne er-
hålles ock genom kolning till de inom länet belägna många Jernbruk, dit kol för-
säljes från de fleste länets socknar; men af de stora skogstrakter, som äro belägne
i nordvestra delen af Helsingland invid gränsen emot Dalarne, Herjeådalen och Jemt-
land, har, i anseende till det långa afståndet till hafskusten och brist på lättare
transport-medel, ännu icke kunnat beredas annan inkomst än den, som, utom för-
månen af vedbrand för eget behof, kunnat genom pottaske-tillverkning åstadkommas.
Priset på kol är mycket olika, men dock i allmänhet högre i Gestrkland, der
Bergsbruket sprider arbetsförtjenst i alla socknar af provinsen, än i Helsingland;
och är det högsta pris, som för denna vara kunnat inom detta län betingas, 8 sk.
banko för tunnan. I den mån skogarne upphöra att af större menigheter samfållt
begagnas och blifva emellan hemmansägare fördelade, synes allmogen bättre vårda
dem, men skogshushållning efter nyare metoder har allenast af några få Bruksägare
blifvit införd.

Bergsbruket. Ehuru anvisningar på silfver- och kopparmalm förekomma på sär-
skilda ställen inom länet, och hågen till deras efterspanande icke kan anses vara för-
svunnen, då under de år, hvilka denna berättelse omfattar, 20 silfver- och blymalms-
anledningar samt 51 kopparmalms-anledningar jemte 2:ne anvisningar på nickelmalm
utgjort föremål för inmutning, har likväl icke något enda af de flera försök, hvilka
blifvit gjorda till erhållande af dessa ädlare malmsorter, hitintills ledt till upptäckten
af en samlad och lönande fyndighet. Af dessa grufvuförsök må särskildt nämnas Fjell-
bergs blymalms-skärpning i Thorsåkers socken, Stafsbergs koppargrufva i Hedesunda
socken, Nätsjö koppargrufva i Loos socken samt de af det sig så kallande Loos gruf-
ve-bolag i Stållstensberget inom sistnämnde socken företagna grufarbeten, alla gäckaa-
de de mer och mindre grundade förhoppningar, som vid dem varit fästade, ehuru de
föranledt betydliga kostnader.

Jernmalmsbrytningen inom länet förser masugnarne endast med en mindre del
af deras malmbehof; dock har under ifrågavarande quinquennium uppbrutits tillsam-
mans 204,568 Skepp:d bergsvigt malm, hvaraf inom Gestrkland erhållits 166,073
Skepp:d och inom Helsingland 38,495 Skepp:d, eller i medeltal för året 53,215 Skepp:d i
det förra och 7,699 Skepp:d i det sednare landskapet. Grufverörelsen har inom Gest-
rikland nästan uteslutande bedrifvits i Thorsåkers socken, och inom Helsingland va-
rit, sedan arbetet i Magmyrefältet i Skogs socken år från år aftagit samt under sed-
naste år aldeles upphört, inskränkt till de malmtillgångar, som det inom Woxna

socken belägne Gymåsberget innehåller. Sistnämnde malmtillgångar äro ymniga, men deras begagnande begränsas deraf, att ägarne till Woxna och Dalfors bruk äro de enda afnämare af denna, icke rikhaltiga, malm; hvaremot ansträngda bemödanden erfordrats för att vid Thorsåkers grufvor åstadkomma den malmvinst, som erhållits. Grufdriften inom Gestrikland under sistförflutna quinquennium kan likväl anses så till vida tillfredsställande, som medelbeloppet af den årliga malmuppfordringen med nära 10,000 Skepp:d öfverstiger den uppfordring, som per medium om året erhöles under nästföregående fem år och hvilken sednare utgjorde blott 23,364½ Skepp:d, en skillnad som icke allenast betäcker utan betydligt öfverskjuter skillnaden i uppfordringsbeloppen vid grufvorne i Helsingland under dessa bägge tiderymder. Under ifrågagavarande fem år hafva inom länet 69 nya jernmalmsanledningar och förr arbetade ställen blifvit för erhållande af vederbörliga tillståndsbref hos Bergmästare-Embetet anmälde.

Tackjernsblåsning har varit anställd vid alla inom länet belägne 27 masugnar, med undantag allenast af Forsbacka masugn, der den sista blåsningen verkställdes år 1838. Tackjernstillverkningen uppdrefs år 1846 ända till 86,059 Skepp:d 14 lisp:d 10 skålp:d eller till högre belopp, än under något föregående år; och då dermed jämföres förhållandet under nästföregående år 1845, då tackjernstillverkningen i länet utgjorde allenast 49,825 Skepp:d 20 lisp:d 12 skålp:d, synes deraf noggsamt, huru förlamande 1844 års konjunktur inverkat på denna gren af bergshandteringen. Under den tidrymd, denna berättelse omfattar, har tillverkningen af tackjern uppgått till sammanräknade 330,993 Skepp:d 10 lisp:d 14 skålp:d eller i medeltal för hvarje år till 66,186 Skepp:d 17 lisp:d 15 skålp:d, hvilket är för hvarje år nära 10,000 Skepp:d mindre, än under det quinquennium, som omfattat åren 1838—1842. Medelproduktionen för hvarje blåsningdygn har varit 21,58 Skepp:d.

Stångjernstillverkningen har under ifrågavarande tidrymd uppgått till ett sammanräknadt belopp af 425,212 Skepp:d 1 lisp:d 5 skålp:d eller i medeltal årligen utgjort 85,042 Skepp:d 8 lisp:d 5 skålp:d. Under denna tid har en ny härd med 600 Skepp:d årligt smide blifvit privilegierad vid Woxna bruk i Helsingland, samt årliga smidet vid Wj Bergsmanshammare i Thorsåkers socken blifvit tillökadt med 150 Skepp:d 13 lisp:d 14 skålp:d, så att det privilegierade smidet härigenom vunnit en tillökning af 750 Skepp:d 13 lisp:d 14 skålp:d. Detsamma utgjorde vid slutet af smidesåret 1847 tillsammans 81,308 Skepp:d 6 lisp:d 5 skålp:d. Utöfver det genom privilegierne fastställda belopp får dock smidet drifvas så högt ske kan vid Hofors, Gammelstilla och Hammarby samt Svabens verk; hvarförutan en extra smidesrätt tills vidare är medgifven för Strömbacka bruk af 1,150 Skepp:d och för Hedvigsfors bruk af 200 Skepp:d årligen. Antalet af stångjernshärdar är 164; men

dessutom finnas vid Svabens verk tvänne extra härdar för bedrivande af Morellska smidesmetoden, och en sådan vid Mackmyra bruk för begagnande vid det derstädes införde Lancashire-smidet. Tönshammars bruk i Skogs socken, bestående af 2 härdar och 2 hamrar med 1,200 Skepp:d smide samt Montros bruk i Thorsåkers socken, der 3 härdar och 3 hamrar med en sammanlagd smidesrätt af 1,696 Skepp:d 13 lisp:d 3 skålp:d blifvit anlagde, äro tvänne nya Jernverk, uppkomne genom smidesflyttningar, som ägt rum till det förstnämnde från Kihlafors bruk, och till det sednare dels af 3 härdar med smiden från Robertsholms bruk samt Tjernäs och Bergs öfre hammare, dels ock af smidesandelar i åtskillige Bergsmanshamrar. Dessutom har en härd med 600 Skepp:d smide blifvit med behörigt tillstånd flyttad från Uhrfors till Kungsfors bruk, bägge belägne i Ofvansjö socken. Stångjernstillverkningen har under förra quinquennium i medeltal årligen uppgått till 86,457 Skepp:d.

Jernmanufakturstillverkningen har under hela ifrågavarande quinquennium uppgått till ett sammanräknadt belopp af 7,371 Skepp:d 11 lisp:d 15 skålp:d, utgörande i medeltal för hvarje år 1,574 Skepp:d 6 lisp:d 7 skålp:d, samt bestått af Brännstål, Band-, Knipp- och Bultjern, Spik och diverse annan manufaktur. Medium af årstillverkningen under nästföregående quinquennium utgjorde 1,574 Skepp:d 8 lisp:d 3 skålp:d, och en större likhet i resultater af en till beloppet obegränsad närings bedrivande under tvänne olika tidrymder torde högst sällan förekomma. Ägaren af Andersfors bruk i Bergsjö socken har den 27 Mars 1843 erhållit tillstånd att vid bruket uppföra en Knipphammare med en Ässja samt tvänne Spikhamrar vid särskild Stock och Ässja. Manufaktur-smedjor för tillverkning af hvarjehanda svartsmiden för eget och ortens behof hafva likaledes blifvit den 13 September 1847 tillätne att uppföras på tvänne särskilda ställen inom Enångers socken, det ena beläget vid Grängsjön och det andra å ägorne till hemmanet N:o 11 i Vester-Bölan.

Tillverkning af gröfre Gjutgods har åstadkommit vid de fleste masugnar, men då detsamma ingår i den här ofvan uppgifne tackjerns-produktionen, kan beloppet deraf icke närmare bestämmas. Vid Forsbacka jerngjuteri, som är förenadt med mekanisk verkstad, har tillverkningen af diverse sorter gjutgods utgjort tillsammans 4,646 Skepp:d Bergsvigt eller per medium om året 929½ Skepp:d.

§. 4.

Binäringar.

Jagt och djurfångst idkas uti alla länets socknar, men icke till någon betydligare försäljning. Denna näring synes vara i årligt aftagande, till följd af ej mindre

odlingarnes fortgång och bosättningar i de större skogarne, än minskad håg för yrket.

Strömmingsfiske idkas uti alla invid hafskusten belägne socknar. Beloppet af fångsten kan dock icke uppgifvas, emedan större delen deraf försäljes af fiskarena uti mindre partier direkte till konsumenterna. I Helsingland anses den dock lemna uti allenast tillräckligt af strömming för provinsens eget behof, utan äfven till försäljning på andra orter; hvaremot i Gestrikland behofvet af denna vara måste till stor del fyllas från andra orter. Lax fångas uti de större vattendragen, såsom Gelle å, Ljusne elf, Svåga elf med flere, äfvensom uti socknarne invid hafskusten. Det betydligaste lax-fisket är uti Ljusne elf, der den årliga fångsten uppskattas till 2 å 3,000 lisp:d. Skäl-fiske idkas äfven uti socknarne invid hafskusten, dock hufvudsakligast i norra Helsingland, och ungefärligen 100 skålar fångas årligen. Insjö-fisket är ej af den betydighet, att något af fångsten afsättes till andra orter.

Kolning och körslor för brukens behof äro ännu, såsom tillförene, en vigtig binäring för länets invånare, synnerligast uti Gestrikland, inom hvars alla socknar bergsbruket lemna tillfälle till sysselsättning och förtjenst. Denna binäring är af största vikt under missväxtår, och nöden blifver derigenom uti dessa orter aldrig så ytterlig, som der sådan förtjenst saknas.

Försäljning af trädvaror har under de tre första åren af ifrågavarande quinquenium varit mindre lönande, men deremot under de tvänne sednare åren mycket vinstgifvande, hvilket ock föranledt invånarne uti åtskillige från hafskusten aflägsnare socknar att uti städerna afyttra bjelkar och bräder. Försäljningen af dessa varor till utrikes orter finnes uppgifven uti de för städerna uti länet afgifne särskilde berättelser. I den mån de för kronan och hela socknar förut samfällige stora skogar blifvit afvittrade, skiftade och till enskilde upplätne, inträder behofvet, att, genom flottleders öppnande efter de större vattendragen och deras tilloppsgrenar, göra de från hafskusten aflägsna skogs-trakter för afsättning tillgängliga. Under sednast förflutna år har, mera än tillförene, uppmärksamhet blifvit deråt egnad, och, i sammanhang med afvittringen, äro afvägningar efter några vattendrag verkställda, hvarigenom hindren för flottningen blifvit kända, ehuru fullständiga förslag för deras undanrödjande ännu icke blifvit upprättade. Enskilda försök äro äfven gjorda för tillvägbringande af sådana kommunikations-medel, hvaribland må nämnas de af Woxna bruksägare vidtagne beredelser för att göra Woxna-elfven flottbar från dess källor i gränsen emellan Herjeådalen och Dalarne, genom Loos, Woxna, Ofvanåkers, Alfta och Bollnäs socknar, intill dess detta betydliga vattendrag uti sistnämnde socknen förenas med Ljusne-elf, äfvensom det af Strömbacka bruksägare företagna rensnings-arbete i Svåga-elf, för att göra denna flottbar från Medelpads-gränsen genom

de stora skogarne i Ljusdals och Bjuråkers socknar, till sjön Norra Delen. Hvad i denna riktning hitintills blifvit gjordt är dock otillräckligt, och kan det ej heller förväntas, att nämnde betydligare företag kunna, utan understöd af statsverket, vinna erforderlig utsträckning.

Uti föregående berättelse äro omförmälde de åtgärder, som blifvit af länets Hushållnings-Sällskap vidtagne för att till befolkningen uti de från hafskusten aflägsnare skogar, hvarifrån trädvaror, i saknad af flottleder, icke kunna utan största svårighet afsättas, sprida kännedom om sättet att tillverka *pottaska och tjära*. Genom de af Eders Kongl. Maj:t, uppå min underdåniga hemställan, för dessa näringars befrämjande nådigst beviljade anslag af tillsammans 1,333 Riksdaler 16 skillingar banko, har ytterligare undervisning uti dessa handteringar kunnat beredas åt inbyggare uti särskilde trakter af länet, samt understöd blifvit lemnade för anskaffande af åtskilliga för pottaske-tillverkningen nödiga redskap. Kännedom af pottaske-beredningen har ock genom dessa åtgärder blifvit spridd inom de aflägsnaste skogsbyggderne i länet och åt befolkningen derstädes beredt en penninge-förtjenst, som anses årligen uppgå till 15,000 Riksdaler banko. Försök med tjärutillverkning, efter den i Westerbotten bruklige fördelaktigare methoden, hafva ock blifvit anställda inom Ljusdals, Bjuråkers och Bergsjö socknar i Helsingland samt Ugglebo socken i Gestrikland, i ändamål att göra denna handtering, för hvilken de vidsträckta skogarne i länet erbjuda rika tillgångar på råämnen, indräktigare och allmännare känd. Dessa försök kunna dock ännu icke anses hafva medfört den dermed åsyftade verkan; men anledning är, att denna förbättrade method småningom vinner insteg, och tjärubräning då kan blifva för skogsbyggdernes invånare en vigtig näringsgren.

Salpeter-tillverkningen har under ifrågavarande quinquennium varit något betydligare än under det nästföregående, och har leveransen till Kronan af nämnde vara under berörde tid tillsammans utgjort 2,901 lisp:d 4 skålp:d.

Vid stränderne af Storsjön i Gestrikland uppbytas ännu betydliga kvantiteter af qvarnsten, trappsten och masugnsställsten, som afsättas i Gelle stad, derifrån de afyttras till åtskillige inrikes orter, och hafva Wahlbo, Ofvansjö och Årsunda socknars invånare deraf en ganska lönande binäring.

För utbyte och försäljning af varor hållas årligen tre marknader uti hvar och en af städerne Gelle, Söderhamn och Hudiksvall, samt nu mera två sådana uti Skåstra by i Jerfsö socken och en sådan uti Knåda by af Ofvånåkers socken. Allmoggen afsätter der sina produkter och uppköper sina behof af köpmannavaror. Dessutom idkas, i enlighet med föreskrifterne uti den af Eders Kongl. Maj:t den 22 December 1846 fastställda Handels-Ordning, handel i socknarne å landet af icke mindre än fyratiofem der bosatte Handlande.

Fabriks-näring idkas å landet vid tre Pappersbruk, fyra Tegelbruk, nio Färgerier, åtta Lädergarfverier, två Segelduks-fabriker, tre Kakelugns-fabriker och en Klädes-fabrik. Vid den sistnämnde, som för tre år sedan anlades på en fjerdedels mils afstånd från Gelle stad, har tillverkningen sista året uppgått till ett värde af 51,460 Riksdaler banko.

Genom de af Rikets Ständer beviljade anslag för omläggning af backiga och för trafikerande eljest svåra vägar, har uppmärksamheten blifvit allmänare fästad å behofvet att genom landsvägarnes förbättrande lätta afsättningen af landets produkter. Till följd deraf hafva, utom de i sista berättelsen omförmälda vägomläggnings-arbeten uti Ljusdals och Delsbo socknar öfver Gryttjesbergen, uti Hanebo socken öfver Rösteborgen och uti Segersta socken öfver den så kallade Bråbrickan, under sednaste quinquennium vägomläggningar till undvikande af större backar blifvit verkställda: af Söderala och Skogs socknemän å allmänna landsvägen utmed hafskusten emellan Stråttjära och Myskje Gästgifvaregårdar; af Alfta, Bollnäs och Regnsjö socknemän å den väg, som går från Dalarne genom nämnde socknar till Söderhamns stad; af Tuna och IIsbo socknemän å vägen emellan Sanna och Berge Gästgifvaregårdar; och af Hogdahls socknemän å vägen från Jemtland genom nämnde socken till Helsingland; hvilka arbeten blifvit understödde med statsmedel till ett sammanräknadt belopp af 27,847 Riksdaler 43 sk. 3 räst. banko. Derjemte hafva, utan understöd af allmänna medel, arbeten till förbättring af landsvägarne blifvit verkställda uti Ofvanåkers, Bjuråkers, Forssa, Hög och Rogsta socknar. Undersökningar äro äfven hållne och kostnadsförslag uppgjorde för flere viktiga och högst behöfliga vägomläggnings-arbeten å vägen från Uplandsgränsen till Gelle stad, samt från Dalarne genom Thorsåker och Ofvansjö socknar, likaledes till Gelle, äfvensom ifrån Herjeådalens gräns till Hudiksvalls stad med flere, men verkställigheten deraf, hvartill sockne-menigheterna förklarar sig villige att lemna bidrag, beror på det understöd, som dertill kan af staten erhållas.

§. 5.

Politisk författning.

Under åren från och med 1843 till och med 1847 har Kongl. Kammar-Kollegium fastställt mantal och ränta för de Gysinge, Mackmyra, Oslättfors och Iggesunds bruk anslagne rekognitions-skogar, samt utfärdat skattebref för trenne af dem och för Axmars bruks rekognitions-skog, hvarigenom 6 $\frac{3}{4}$ nya mantal tillkommit. Den

Ugglebo-Jernverken anslagne rekognitions-skog är den enda inom länet, å hvilken skattlägnings-åtgärder ännu icke kunnat vidtagas, emedan de uppehållits af oafgjorda tvister om äganderätt till en mängd å skogen befintliga torp och lägenheter. Bollnäs norra skogs-allmanning, som Svartnäs bruksägare emot rekognitions-afgift förut innehaft, har, genom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes utslag af den 29 Oktober 1847, blifvit bruksägarne frändömd, hvarigenom en ökad skatt för gamla hemman af $\frac{2}{3}$ mantal uppkommer.

Skogs-afvittringen emellan Kronan och enskilde har oafbrutet fortgått, dervid mätningen af Hogdahls socken till en areal af 259,027 tunnland blifvit fulländad, samt afvittrings- och skattlägnings-förslag blifvit upprättade: för Bollnäs socken, hvar-est någon öfverloppsmark icke tillfallit Kronan, utan de gamla hemmanen blifvit vid all marken bibehållna, emot ökad skatt till $2\frac{2}{3}$ mantal, utom ett skattlagdt nybygge om $\frac{1}{2}$ mantal; för Arberå allmanning, der 6 hemman och ett nybygge blifvit till områden föreslagna, samt utom förr åsatta $1\frac{1}{2}$ mantal tillökta med $1\frac{9}{12}$ mantal; och för Bjuråkers krono-allmanning, å hvilken 7 hemman, 5 nybyggen och 3 fäbode-lägenheter blifvit utbrutne med åsatta $3\frac{1}{3}$ mantal, hvaraf den gamla skatten utgör $\frac{2}{3}$ och den tillökta $2\frac{2}{3}$ mantal. Å Ofvanåkers krono-allmanning har, sedan Eders Kongl. Maj:ts den 15 Mars 1845 med vissa föreskrifna ändringar gillat det deröfver upprättade afvittrings- och skattlägnings-förslag, utbrytnings- och utdelnings-förrättningen blifvit år 1846 fullbordad, hvarefter samma förrättning blifvit den 12 Juli 1847 af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställd. Äfven har förslag blifvit uppgjort för den, hemman och lägenheter i Ljusdahls socken, till ett sammanräknadt skattetal af $117\frac{1}{2}$ mantal, tillkommande mark, upptagande i areal af inägor 17,219 tunnland, af skog och betesmark 245,980 tunn-, 12 kappland, och af impedimenter 25,991 tunn-, 3 kappland, eller sammanräknadt 289,190 tunn-, 15 kappland; hvarförutan förberedande åtgärder blifvit vidtagne för afvittring och indelning af öfverblifna 146,612 tunnland, innefattande den ällägsna del af nämnde socken, å hvilken byarne Gåda, Ramsjö, Wiken, Hedsjön och Naggen, med allenast nu åsatte $4\frac{1}{2}$ mantal, utom ett stort antal oskattlagda torp och nybyggen, äro belägne.

Enligt de af Landtmätarne i länet lemnade redogörelser, hafva 49 laga skiften, omfattande $102\frac{1}{2}$ mantal, blifvit verkställda; dervid 88 delägare med understöd af statsverket, till ett sammanräknadt belopp af 6,127 R:dr 45 sk. 2 r:st. b:ko, utflyttat, och 307 blifvit qvarboende. Den mark, som vid nämnda skiften, äfvensom vid åtskilliga andra skiftes-förrättningar blifvit fördelad, innehåller af inrösnings-jord 19,887 och afrösnings-jord, impedimenter oräknade, 118,194 eller tillsammans 138,081 tunnland, motsvarande 6 kvadrat-mil. Af dessa laga skiften hafva 24 blifvit verkställda i

Gestrikland och 25 i Helsingland; men till antal delägare och omfång i öfrigt äro dock skiftena i Helsingland betydligt större, ibland hvilka endast laga skiftet i Hanebo sockens andra skifteslag omfattar 10 byar, innehållande 21½ mantal, med 65 delägare, hvaraf 14 utflyttat, samt en areal af 21,057 tunnland.

Antalet af Krono-hemman har blifvit minskadt med 1,3½ mantal, hvaremot Krono-skattehemmanens antal blifvit ökad med icke allenast berörde 1,3½ mantal, utan äfven med skattlagda och skatteköpta rekognitions-skogshemman, och ökade skatter å gamla hemman tillsammans 16½ mantal, hvarigenom dessas antal nu uppgår till 1,972. Då dertill läggas hemman af öfriga jordnaturer, så blifver antalet af samtliga hemmanen i länet 2,144. Icke något hemman har fallit i ödesmål.

Krono-Fiskeriernes antal är minskadt med 11, som blifvit kronan fråuvunne.

Elfva nya tull-mjölqvarnar, med tillsammans 26 par stenar, hafva blifvit beviljade och skattlagde, samt 11 par stenar, med behörigt tillstånd, inlagde uti gamla qvarnar; hvarförutan 4 husbehofs-mjölqvarnar blifvit anlagde. Allenast en tull-sågqvarn har blifvit beviljad.

Uppskattningsvärdet af hemman, bruk och lägenheter af alla slag har blifvit minskadt med 81,409 Riksdaler 54 sk. banko, hvilken minskning blifvit föranledd af de, med afscende å ofördelaktiga konjunkture, nedsatta värden å jernbruken.

Bevilnings-summan är, hufvudsakligen till följd af den år 1845 beslutade nedsättning af Skydds-afgiften, minskad med 9,020 Riksdaler banko.

Då sjötransport nu mera företrädesvis begagnas för truppers fortskaffande, äro länets invånare obetydligt besvärade af krono-skjuts och inqvartering. Deremot fortfar håll- och reserv-skjutsen att för åtskillige socknar, men synnerligast för dem, som äro invid hafskusten belägne, vara mycket betungande. — Vid 37 af de inom länet varande 46 gästgifverier bestrides skjutsen af entreprenörer, och i enlighet med föreskrifterne uti Eders Kongl. Majts nädiga bref af den 2 Augusti 1844 har, vid 55 gästgifvaregårdar, skjutslegan blifvit förhöjd; men alla entreprenörer uppbära af de skjutsskyldige afgifter, hvilka, i förhållande till trafiken vid gästgifvaregårdarne samt antalet af de till skjutsning derstädes anslagna hemman, äro större eller mindre, och uppgå till största beloppet i Skogs socken af södra Helsingland, der för hvarje skjutsskyldigt mantal betalas 64 Riksdaler banko, hvaremot uti Hedesunda socken i Gestrikland för hvarje mantal betalas allenast 1 Riksdaler 42 sk. samma mynt; hvaraf visar sig den ojämhet, hvarmed detta onus trycker hemmansägare i olika orter. Sedan erfarenheten hunnit visa, att genom ej mindre den förhöjda skjutslegan, än genom ökad tillgång på ångfartyg, som från Stockholm afgå till de norra orterne, ett mindre antal resande begagna gästgifveri-skjuts, torde dock kunna emotes att afgifterne till entreprenörerne kunna, då kontrakten skola förnyas, betydligen nedsättas.

Sedan Loos pastorat blifvit, till underdånig åttlydnad af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 30 October 1845, bildadt af åtskillige från Färila, Ofvanåkers och Hogdahls socknar af detta samt Orsa socken af Stora Kopparbergs län afsöndrade hemman och lägenheter, så innehåller länet nu mera, utom städerna Gefle, Söderhamn och Hudiksvall med dertill hörande jordområden, 44 socknar, fördelade på fyra domsagor, tre fögderier, två lands-fiskals och trettiotvå länsmans-distrikter. Sedlighetens vård är, enligt gällande författningar, anförtrodd åt församlingarnes pastorer och socknenämnderne. Öfver ordningens bibehållande vakar krono-betjeningen, dervid biträdd af de inom socknarne utsedde tillsyningsmän öfver försvarslöse. De brottslingar, som häcktas, förvaras, sedan den 1 Juli 1847, uti ett invid länsresidenset nyligen uppbygdt fängelse, innehållande 66 celler, förutom sjukrum, nödiga rum för fångbevakningspersonalen och kokerskan samt ett större rum, der ransakningar med fångarne stundom hållas. Helsovården bestrides af fyra provincial-läkare och en distrikt-läkare, som är stationerad vid Gysinge bruk i Gestrikland, samt af de vid tre Lazaretter och Kurhus anställde särskilde läkare. Uti trettionio socknar finnas examinerade Barnmorskor, som af församlingarne lönas. Sockenmagasiner äro inrättade uti fyratio socknar, och deras fonder uppgå till 20,452 tunnor spanmål och 8,989 Riksdaler banko i penningar. För rofdjurs dödande äro, med anledning af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 19 Juni 1830, premier utsatta till större och mindre belopp inom de särskilda föreningar, som, innehållande en eller flere socknar, äro för ändamålet stiftade. Brandstods-föreningar, omfattande likaledes en eller flere socknar, ersätta de förluster, som genom eldsvådor uppkomma; och har belåtenheten med dessa särskilda föreningar, hvilkas reglementen medgifva brandskade-ersättning ar genom leverans af timmer, bräder och dagsverken m. m., som allmogen anser sig kunna lemna med mindre svårighet än penningar, utgjort hufvudsakliga hindret för bildandet af ett Brandstods-bolag för hela länet, hvar till länets Hushållnings-sällskap uppgifvit förslag, som, oaktadt de bemödanden, hvilka för ändamålet blifvit använda, ännu icke är antaget. Länets Hushållnings-sällskap har, så vidt dess tillgångar medgifvit, sökt genom belöningar uppmuntra odlingsflit och befrämja binäringar; och har, på Hushållnings-sällskapets föranstaltande och till en del bekostnad, Agronomen Johnson flera särskilda gånger besökt länet, för att med råd tillhandagå de jordbrukare, som önskat hans biträde.

§. 6.

Städer.

Gefle stad är den äldsta i Norrland och var i längre tid den enda i denna hufvuddel af riket. Stadens för fiske och sjöfart förmånliga läge vid Gefleåns utlopp i

Gesse-viken, lemnar anledning till den förmodan, att stället varit tidigt bebodt, men åldern af dess tillvaro såsom stad kan, lika litet som de flesta äldre städers, med fullkomlig visshet bestämmas. De äldsta privilegier för staden, hvilka dock numera icke finnas i behåll, uppgifvas vara utfärdade år 1419 af Konung Eric XIII af Pommern, men för otvifvelaktigt anses, att orten långt förut haft stadsrätt.

Af den till staden lydande jord är en del af fast och fri natur samt den öfriga till staden donerad genom Kongl. brefven af den 24 Juni 1602 och den 15 Februari 1605, bestående, förutom skog och utmark, utaf: 1:o egentligen såkallad *stadsjord*, som, mot vretskatt till stads-kassan, dels är anslagen under lönerna till stadens embets- och tjenstemän, dels utdelas till stadens borgare, i mån af deras ålder; 2:o *stubbrättighets-jord*, som, mot enahanda vretskatt, innehafves af dem, hvilka densamma, före 1790, från ris och rot upparbetat, och åt hvilka ständigt besittningrätt blifvit beviljad, äfvensom åt deras rättsinnehafvare, så länge de i staden bo och vistas, och 3:o *odlingsjord*, som, mot ännu icke tilländagångna besittnings-år, blifvit af enskilde personer å stadens utmark intagen.

I afseende på dispositionen af den egentliga stadsjorden, nämligen vretar, beteshagar och murslotter, som ej under ständigt besittningrätt innehafvas, har stadens borgerskap, den 5 Maj 1847, inför Magistraten hört, i anledning af ett utaf borgerskapets äldste i ämnet väckt förslag, beslutat, att all sådan jord må på längre tid, i större lotter eller farmer, utarrenderas för stadens räkning, samt att, för sådant ändamål, all utdelning af så kallad borgare-jord må upphöra med året 1859, och de lägenheter, hvilka efter samma års utdelning, såsom blifvande den sista, till staden återfalla, hållas disponibla för verkställande af den utarrenderings-plan, som, efter jordens under tiden skeende uppmätning och indelning i lämpliga farmer, kan blifva till efterrättelse fastställd, äfvensom att innehafvarne af tjenstjorden böra från densamma uppsägas, i den mån jordens utarrendering, enligt bestämd plan, bör verkställas.

Antalet af stadens invånare, som år 1842 uppgick till 8,457, utgjorde, enligt mantals-längderna, vid 1847 års slut 3,832 af mankön och 4,784 af qvinkön, eller tillsammans 8,616 personer, af hvilka 2,439 män och 3,176 qvinnor, eller sammanlagt 5,615 voro skattskrifne och 3,001 befriade från mantal.

Folkmängden har således under de sist förflutna fem åren endast ökats med 139 personer, eller ungefär hälften af det antal hvarmed befolkningen ökades under det nästföregående quinquennium.

Hos stadens invånare förekomma icke, i afseende på bildning och sedlighet, några sådana utmärkande drag, som skilja dem från inbyggarna i rikets städer i allmänhet, och de tjufnads- och förfalsknings-brott, som under ifrågavarande period utgjort föremål för åtal vid stadens domstolar, kunna icke anföras såsom bevis på mo-

ralisk försämring hos stadens egne invånare, enär de till större delen varit begångna af främlingar, i synnerhet utaf det krono-arbetsmanskap, som varit använt vid nya länsfängelse-byggnaden härstädes, och efter entledigandet ifrån arbets-korpsen här i staden qvarstannat.

Välmågan hos stadens befolkning har i allmänhet bibehållit sig, ehuru, i anseende till inträffade missgynnande konjunkturen i handeln och sjöfarten under åren 1843 och 1844, åtskilliga konkurser inom de borgerliga klasserna inträffat. Tillfälle till arbetsförtjenst för den arbetande klassen har härstädes icke saknats, och anledningen till den fattigdom, som understundom förmärkts inom denna klass, har alltid igenfunnits i lättja och dryckenskap, jemte de af sjömanskapet på utrikes orter företagne talrika rymningar, som haft till följd nöd och elände för deras här qvarlemnade familjer.

Medelpriset på ett mans-dagsverke kan antagas vara 29 sk. 4 r:st. banko.

De näringsfång, på hvilka staden i synnerhet grundar sitt bestånd, äro handel och sjöfart, handtverkerier, fiske och jordbruk. Några fabriker finnas väl äfven, men deras antal är för ringa, att fabriks-rörelse skulle kunna räknas ibland stadens hufvudnäringar.

Af dessa näringar intaga inom detta samhälle handeln och sjöfarten första rummet.

Gefle, som redan länge ansetts för en af Sveriges betydligaste handelsstäder, har i synnerhet varit bekant för sin stora export och fraktfart. Såsom skeppnings-ort icke allenast för provinsen Gestrikland, utan till väsendtlig del äfven för kringliggande landskap, och deribland i synnerhet den östra trakten af Dalarne, är denna stad vigtig för flere vidsträckta landsorter. De förnämsta artiklar, som från Gefle afgå, äro jern och bräder. Här af hafva, efter ett medium för de fem sistförflutna åren, årligen till utrikes orter skeppats:

Stångjern	Skepp:d 48,956.
Manufaktur-smide	” 316.
Bräder	Tolfter 31,453.

628 Dessutom hafva under de fem sistförflutna åren per medium årligen utskeppats tunnor salt ifrån nederlaget.

Till inrikes orter hafva under nämnda fem år per medium årligen afgått:

Stångjern	Skepp:d 11,926.
Manufaktur-smide	” 1,380.

Af utländska varor har införseln till staden under de sista fem åren per medium varit följande:

Salt, direkte från utrikes orter	Tunnor 22,244.
Kaffe, från utrikes orter	Skålp:d 24,937.

<i>Tobaksblad och stjelk</i>	Skålp:d	276,871.
<i>Hampa</i>	Skepp:d	726.
<i>Torr fisk</i>	Lisp:d	10,268.
<i>Vin</i>	Kannor	8,378.

De hufvudsakligaste artiklar, som för öfrigt blifvit införde, hafva varit råa hudar, strömming, sill, arrak och rum, specerier m. m.

Tulluppbörden i Gelle har under de fem sista åren per medium årligen utgjort **90,183 R:dr 9 sk. 2** rst. banko, och stads-kassans inkomster genom afgifter på handeln och sjöfarten hafva, efter ett medium för samma tid, årligen uppgått till **20,231 R:dr 19 sk.** banko.

I allmänhet gäller i afseende på stadens handel den anmärkning, att värdet af importerade utländska varor är vida mindre, än värdet af exporten. Orsaken härtill måste sökas deri, att icke blott stadens minuthandlande, utan äfven invånarne i en del af de landsorter, hvilkas produkter skeppas från Gelle, icke hemta sina utländska förnödenhets-varor från denna stad, utan från andra inrikes orter, äfven då sådant är förenadt med en drygare kostnad. Gelle handlande, hvilka under deras fartygs vidsträckt med en sjöresor, lika väl som någon annan stads, äga tillfälle att ur första hand erhålla de utländska varorna och således synas kunna, i afseende på lågt pris, tjäla med andra städer, hafva genom verkställda införskrifningar sökt hitleda den ifrågavarande import-handeln, men dervid vunnit ytterligare bekräftelse på den af erfarenheten redan länge vitsordade sanning, att handeln och andra industrigrenar icke lätteligen afvika från den riktning, de en gång genom händelser och vana erhållit.

År **1847** ägde stadens invånare **103** större och mindre fartyg, tillsammans innehållande **10,232^{6/10}** läster.

Deraf begagnades till utrikes fart **9,376^{14/10}** läster, och återstoden till inrikes fart samt transport af fiskerskapets förnödenheter.

Under de fem sista åren hafva **28** fartyg, till ett sammanräknadt lästetal af **3,120^{1/10}** läster, blifvit vid härvarande tvenne skeppsvarf nybyggda.

Af förestående uppgifter visar sig, vid jemförelse med förhållandet vid **1842** års slut, att handelsflottans lästetal under de fem sistförflutna åren minskats med **2,052^{7/10}** läster, hvilken minskning tillkommit genom försäljningar å andra orter samt inträffade olyckshändelser.

Utrikes sjöfarten idkas hufvudsakligen på England, Spanien och Portugal, Frankrike, Ryssland, Norra och Södra Amerika, samt Ost- och Vest-Indien; den inrikes handels-kommunikationen underhålles i synnerhet med Stockholm, der ortens produkter till betydlig del afsättas och dess behof af specerier m. m. hufvudsakligen hemtas, samt till någon del äfven med Norrköping, Malmö, Götheborg och de Bottniska stä-

derne, samt befordras, utom af stadens skeppsredares egna, till inrikes sjöfart begagnade fartyg, jemväl genom 3:ne ångfartyg, hvilka häremellan samt Stockholm och de norra orterne fortsätta sina resor under de för sjöfarten tjenliga tider.

Antalet af stadens handlande vid 1847 års slut utgjorde 97 och af skeppare, som ägde burskap på utrikes sjöfart, 68; men af de förre voro många, som icke idkade någon rörelse, och ibland de sednare funnos flere, som antingen saknade sysselsättning, eller seglade såsom styrmän, hvaremot åtskillige i andra rikets städer burskapsägande skeppare härifrån förde fartyg på utrikes orter.

Handtverkerierna hafva i Gelle icke uppnått den tillväxt, som man, i förhållande till stadens folkmängd och handelsrörelse, borde kunna vänta. — År 1847 funnos här 144 handverkare, af hvilka flere dock saknade sysselsättning. Vid anställd jemförelse visar sig, icke allenast, att flera rikets städer, med betydligt mindre folkmängd, än Gelle, hafva ett större antal handverkare, utan ock att få städer i riket finnas, som icke, i förhållande till sin folkmängd, hafva flere handverkare än denna stad. — Det borde då med skäl kunna förmodas, att det jemförelsevis ringa antal handverkare, som här finnes, skulle vara i goda omständigheter, men sådant är icke förhållandet. Få af dem ega någon ringa förmögenhet; en del hemtar af sitt yrke endast en knapp bergning, och många befinna sig i verklig fattigdom. Ett af de förnämsta skälen härtill är, att stadens handverkare icke kunna af den kringliggande landsbyggheden påräkna den arbetsförtjenst, som flera andra städer äga af de dem omgifvande landsorter. Af invånarne på landet är det egentligen ståndspersoner, som lemna städernes handverkare någon betydlig arbetsförtjenst, och af sådana finnas i denna provins ett vida ringare antal, än i de flesta öfriga landskap i Riket.

Af fabriker och manufaktur-inrättningar funnos här i staden vid 1847 års slut:

1:o En fayence-fabrik, drifven med fem mantalsskrifne och tre icke mantalsskrifne arbetare, med ett tillverkningsvärde för sistförflutne år af 3,600 Riksdaler banko;

2:o Fyra färgerier, vid hvilka sistlidet år voro mantalsskrifne sju arbetare, och uppgingo vid desamma färgningskostnad och arbetslön under nämnde år till allenast 1300 Riksdaler banko;

3:o Tre garfverier, för beredning af läder efter engelsk method, vid hvilka sistlidet år voro anställda nio mantalsskrifne och fem icke mantalsskrifne arbetare, af hvilka tillverkades läder för ett värde af 63,520 Riksdaler banko.

4:o En kortfabrik, vid hvilken sistlidet år tillverkades med 2:ne mantalsskrifne och 16 icke mantalsskrifne arbetare, för ett värde af 12,592 Riksdaler banko;

5:o En kemisk fabrik, hvars tillverkning, med 2:e mantalsskrifne och 4 icke mantalsskrifne personer, uppgick i värde till **953** Riksdaler banko;

6:o En knappåls-fabrik, vid hvilken af en mantalsskrifven arbetare tillverkades för **200** Riksdaler banko knappålar och häcktor;

7:o Fyra målareverk, hvilka lemnade deras egare en behållning af endast **135** Riksdaler **16** sk. banko;

8:o En linolje-fabrik, som sistlidet år drefs med fem mantalsskrifne personer, och lemnade ett tillverkningsvärde af **2,500** Riksdaler banko;

9:o Trenne segelduks-fabriker, drifne med **43** väfstolar af **53** mantalsskrifne och **663** icke mantalsskrifne personer, och lemnade sistlidet år en tillverkning som uppgick i värde till **23,391** Riksdaler banko;

10:o Två spegel-fabriker, drifne af 2:ne mantalsskrifne personer, hvilkas behållna arbetsförtjenst för sistlidet år utgjorde endast **152** Riksdaler banko;

11:o Ett svarfveri-verk, som lemnade sin idkare och enda arbetare en behållning af blott **60** Riksdaler banko;

12:o Tvänne tobaks-fabriker, hvarest med **26** mantalsskrifne och **15** icke mantalsskrifne personer sistlidet år tillverkades kardustobok, snus, spunnen tobak och cigarrer för ett värde af **58,726** Riksdaler banko;

13:o En tröj- eller strump-fabrik, som vid tre väfstolar, med två mantalsskrifne och 3:ne ej mantalsskrifne arbetare, tillverkade sistlidet år för ett värde af **261** Riksdaler banko;

14:o Tre urfabriker med **7** mantalsskrifne och **3** icke mantalsskrifne arbetare, hvilkas arbetsförtjenst sistlidet år utgjorde **1000** Riksdaler banko; samt

15:o Tvänne vagns-fabriker, hvilka under sistlidet år icke drifvits;

Och har medelbeloppet af tillverkningsvärdena vid ofvannämnde fabriker, verk och inrättningar under de sistförflutna fem åren utgjort tillsammans **171,016** Riksdaler banko, deruti inbegripne tillverkningsvärdena vid en bomulls- och linne-fabrik samt en tobaks-fabrik, hvilka nedlagts den förra med **1846** års slut och den sednare under loppet af år **1847**.

Den anseliga minskningen i medelbeloppet af tillverkningsvärdena vid nämnde fabriker under de fem sistförflutna åren, i jemförelse med de fem nästförutgångna, då detta belopp uppgick till **241,706** Riksdaler banko, härrör hufvudsakligen af minskad tillverkning vid de tvänne i förestående förteckning upptagne tobaks-fabrikerne, hvilkas ägare funnit sig föranlätne att, i anseende till alltför dryga tullafgifter å rudimaterien, i betydlig mån inskränka sin verksamhet.

Utom ofvan uppräknade fabriker och inrättningar har här i staden, emot slutet af sistlidet år, börjat att drifvas en mekanisk verkstad för tillverkning af alla slags

jern- och metallarbeten för fabrikerna och näringarna, jemte gjuteri, hvilka anläggningar synas lofva deras ägare god framgång.

Ett af enskild person anlagdt tegelbruk finnes på stadens område, hvilket sednare jemväl inrymmer följande, staden tillhöriga, husbehofs-inrättningar, nämligen: en såg-quarn, tvänne tull-mjölquarnar och ett bränneri, vid hvilket sistnämde stadens bränvinsbrännings-rättighet upphörde att utöfvas år 1845, hvarefter vederbörande beslutat, att verket med dess tillhörigheter skulle till försäljning utbjudas.

Strömmings-fiske, som från äldre tider utgjort en väsendtlig del af denna stads rörelse, idkas af en särskild borgerlig societet, hvars medlemmar år 1847 utgjorde 178. Af dessa fiskare, som här i staden äro bosatte såsom borgare, bedrifva de fleste sin näring i de norra provinsernas fiskehamnar, men de öfrige i stadens skärgård och vid andra närgränsande fisklägen. Medelbeloppet af den saltade strömming, stadens fiskare under de fem sista åren hitfört, har utgjort 4,876½ tunnor.

Medelpriset på denna vara har under samma tid efter markegång utgjort 10 R:dr 34 sk. banko för tunnan.

Af mindre vigt, än strömmings-fisket, men likväl äfven af betydighet för staden, är det lax-fiske, hvilket idkas så väl i Gefle-ån som uti den i stadens grannskap och på dess område belägna Testebo ström.

Stadens jord odlas i allmänhet med utmärkt omsorg. Sädes-produktion utgör likväl icke dervid hufvudsak, utan omsorgen är förnämligast rigtad på foder-afkastningens tillväxt, heldst hö vanligen väl betalas. Lin odlas obetydligt. Hampa och Tobak aldeles icke.

Krogarnes antal i staden fortfar att vara endast tio, och den härstädes inrättade nykterhets-förening lärer ännu räkna några medlemmar, hvaremot den år 1829 emellan stadens invånare träffade öfverenskommelse, angående ständig patrullering nattetid, till förekommande af eldsvådor, nitiskt upprätthållits och visat sig vara för samhället gagnande.

I Gefle finnes ett Gymnasium, en högre Lärdoms-skola, en läro-anstalt under namn af Gefle stads medborgerliga uudervisningsverk, en Navigations-skola, en Söndags-skola för handtverks-lärlingar, samt en så kallad Småbarns-skola, hvilka alla visat sig äga allmänhetens förtroende.

Sjukvården i staden skötes af en Stads-läkare och en Stads-chirurg, hvarförutan Provincial-läkaren i Gestrikland samt för närvarande äfven Regements-läkaren vid Helsing Kongl. Regemente här äro boende. Här finnes ett för staden och provinsen Gestrikland gemensamt Lazarett.

Fattigförsörjningen i Gefle, ombildad i enlighet med det af Kommitterade inom församlingen upprättade och den 7 sistlidne Maj antagna förslag, är inrättad på ett sätt, som förmodas blifva ändamålsenligt. Nämda angelägenhet är uppdragen åt en direktion, och uppsyningsmän äro tillsatte, som i stadens särskilda delar inhemta kännedom om de nödlidandes verkliga belägenhet och vitsorda deras större eller mindre behof af understöd, innan sådant af direktionen meddelas. För allmänna fattigvården åtgå årligen omkring **12,000** Riksdaler banko.

Dessutom finnes här en Barnhus-inrättning, ett Enkhus, en Enklus- och en Sjömanshus-kassa, samt en af Musik-amatörer samlad kassa för Pauvres Hontoux.

Slutligen finnes i staden en år **1824** inrättad Sparbank, hvars vunna förtroende och välgörande följder synas tillräckligt bekräftade deraf, att dess fonder, som vid **1842** års slut utgjorde ett sammanlagdt belopp af **57,983** R:dr **42** sk. **5** r:st. banko, under de sist förflutna fem åren ökats med **20,416** R:dr **24** sk. **3** r:st., så att de vid slutet af sistlidet år uppgingo till **78,400** R:dr **18** sk. **8** r:st. allt banko.

Söderhamns stad är belägen invid hafskusten emellan Söderala och Norrala socknar. Dess privilegii-bref, dateradt den 7 September **1620**, är utverkad af så kallade rör- och koppar-smeder, hvilka hade nedsatt sig vid den å, som går från de vester om staden belägne Ål- och Telg-sjöarna, och flyter midtigenom staden, samt vid stadens östra gräns vidgar sig till en mindre fjord, hvilken småningom uppgrundats, så att under sednare tider **7** à **8** fot djupgående fartyg ej kunnat uppgå till staden, utan nödgats lossa och lasta vid den nära $\frac{1}{4}$ mil derifrån belägne lastageplatsen Stugsundet. Vid sist hållne Riksdag beviljades af stadsmedel ett amortisementslån å **10,000** R:dr banko, jemte ett anslag utan återbetalningsskyldighet å **5,000** R:dr samma mynt, till uppmuddring af inloppet till staden, hvilket arbete nu är till större delen verkställt, så att **8** à **9** fot djupgående fartyg snart kunna uppgå intill staden.

Staden nedbrann till någon del år **1835** genom våldeld; men är dock nu åter uppbyggd, med undantag af några få tomter.

Stadens folkmängd utgjorde vid **1847** års mantalsskrifning **1,653**, hvaraf **1,075** skattskrifne och **578** skattfrie.

Handel idkas så väl utrikes som inrikes, samt är icke separerad. Antalet af burskapsägande handlande utgjorde vid **1847** års slut **22**, hvaraf allenast **16** begagnade sin rättighet och de öfrige dels af sjuklighet dels af iråkadt obestånd voro försatte i överksamhet.

Till utrikes orter har under år **1847** blifvit afyttrad: bjelkar **1,083** st., bräder **3,961** tolfter, spiror **108** stycken, allt af nästgränsande socknaars alster, samt **2,525** Skepp:d stångjern af kringliggande bruks tillverkning. Från utrikes orter har under samma tid inkommit: salt **7,604** tunnor, linfrö, hampa, något vin, sill, sej, bly,

läder, färgstoffer, manufakturvaror och medicinalier; hvarförutan sjöfart idkas för frakter emellan utrikes orter, dertill 8 fartyg af tillsammans 984 lästers drägtighet blifvit begagnade. För inrikes sjöfart hafva 8 stycken galeaser, skonertar och slupar, af tillsammans 131 lästers drägtighet, begagnats. De af stadens fartyg besökte inländska orterna hafva varit Stockholm och Gelle, samt de utrikes, Portugal, Spanien, England, Ryssland och Belgien. Trenne Norrska fartyg hafva besökt staden och der hemtat gods. Till inrikes orter hafva afgått 11,207 Skepp:d stångjern, 1,762 Skepp:d manufaktur-smide, 2,866 tolfter bräder, 62 hjelkar, och 217,730 alnar diverse väfnader.

Från inrikes orter hafva årligen blifvit införde 1,000 tunnor spannmål, förutom mjöl, kaffe, socker och tobak samt åtskillige andra specerier.

I staden funnos år 1847:

3 Färgerier med 9 arbetare, hvars tillverkningsvärde uppgått till 3,400 Riksdaler;

3 Garfverier med 9 arbetare och 3,827 Riksdalers tillverkningsvärde;

1 Kruk- och Kakel-fabrik med 1 arbetare;

1 Spegel-fabrik med 2 arbetare; och

1 Urffabrik med 2 arbetare, hvilkas årliga tillverkningsvärde är obetydligt och sammanlagdt ej uppgått till högre belopp än 538 Riksdaler allt banko.

Burskapsägande handverkare äro: Bagare 3, Bokbindare 1, Bleckslagare 1, Karduanmakare 1, Glasmästare 2, Guldsmeder 4, Hattmakare 2, Hofslagare 2, Kalkelugnsmakare 1, Klensmeder 2, Kopparslagare 3, Målare 3, Repslagare 1, Sadelmakare 2, Skomakare 6, Skräddare 6, Svarfvere 3, Snickare 3 och Sämskmakare 1, med tillsammans 68 arbetare.

Strömmingsfiske idkas af 62 burskapsägande fiskare, som dervid begagna dels not och dels såkallade skjötar, samt för sådant ändamål under sommaren uppehålla sig uti skärgården på 5 à 6 mils afstånd från staden. Näringen är mindre gifvande, hvadan fiskarena äro i behof af biförtjenst, som erhålles genom arbete vid skeppsvarfven.

Under den tid, som denna berättelse omfattar, hafva tio fartyg af tillsammans 642 lästers drägtighet blifvit byggde, hvaraf 4 år 1843, 2 år 1846 och 3 år 1847.

Med linne-väfnader, som förut lemnade god förtjenst åt en stor del af stadens befolkning, sysselsätta sig nu mera ganska få, och allenast de, som äro i saknad af annan arbetsförtjenst. Årliga tillverkningen af väfnader uppgår nu till allenast 12,000 alnar. De låga priser, hvartill varan säljes, anses icke tillräckligt ersätta arbetet.

Staden är i besittning af $5\frac{1}{2}$ mantal, med $314\frac{1}{2}$ tunnland odlad jord, hvar af 36 tunnland äro anslagne till lön åt stadens tjenstemän, $168\frac{1}{2}$ tunnland utdelas till begagnande af borgerskapet, och 110 tunnland utarrenderas för stadens räkning, hvarförutan 500 tunnland odlad jord, tillhörige enskilde personer, äro inom stadens område belägne. Jorden skötes med så kalladt cirkulationsbruk och användes hufvudsakligast till odling af gräsväxter för ladugårdarnes behof.

Uti staden finnes ett Lazarett och Kurhus, gemensamt för staden och södra Helsinglands fögderi, hvilket är ställdt under inseende af en direktion och skötes af stads-läkaren. Uti ett särskildt inrättadt fattighus intagas ålderstigne behöfvande, som der erhålla husrum, föda och kläder. Vid en spisinrättning gifves mat åt fattiga barn; hvarförutan vid helgerna penningar och spannmål utdelas åt behöfvande.

Uti staden finnes en Apologist-skola med en lärare, som tillika är Komminister i staden, och en Vexelundervisnings-skola med en lärare.

Stads-kassans alla inkomster hafva under ifrågavarande quinquennium i medeltal årligen uppgått till 5,831 Riksdaler banko.

Hudiksvalls stad innehafver 436 tunnland odlad jord och 470 tunnland skog och betesmark, deraf likväl 430 tunnland utgöres af dels särdeles stenbunden mark, dels kala och odugliga berg. Under staden lyda äarne Agön, Drakön, Kråkön, Bälsön och Gackerön.

Af ofvannämnde 436 tunnland ägas 241 tunnland utaf enskilde personer. Af återstående 195 tunnland utdelas af magistraten 135 tunnland emellan stadens trenne borgerliga societeter, nämligen 36 tunnland åt handels-societeten, 44 tunnland åt handtverks-societeten och 55 tunnland åt fiskare-societeten. Till lönings-jord åt stadens ecklesiastiska och civila embets- och tjenstemän äro anslagne 50 tunnland, samt åt gästgifvaren och stadsåakaren 2 tunnland. Den öfriga jorden är för stadens räkning utarrenderad.

Folkmängden, som år 1842 utgjorde 1,229 mantalsskrifne och 681 mantalsfria, tillsammans 1,910 personer, uppgår nu till 1,348 mantalsskrifne och 716 mantalsfria, tillhoppa 2,064 personer. Folkmängden har således på de sistförflutna 5 åren ökat med 154 personer eller $7\frac{1}{2}$ procent.

Stadens invånare utmärka sig för idoghet, redlighet och ordentlighet. Gröfre brott äro högst sällsynta, och de lagöfverträdelser, som förekomma, äro oftast emot utfärdade ordnings-stadgar. Fyllerilasten är föga märkbar.

För närvarande finnas 21 män och 2 kvinnor, som idka handel. Handeln drifves både i gross och minut. Den förnämsta handeln sker med så kallade Helsing-väfnader, bestående af buldan, segelduk, bolsterväf och gröfre lärfter, hvilka afyttras hufvudsakligen i Stockholm och Sala, och försäljningen deraf uppgår årligen till 1,500,000 alnar.

Under sistförlutna fem år har handel på utrikes ort väl drifvits, men utan framgång. I medeltal hafva årligen blott 3 fartyg om tillhopa 264 läster till utrikes orter af-seglat. Dessa hafva utfört i medeltal årligen 1,759 tolfter bräder, 24 tolfter bräd-stump, 2,259 stycken bjelkar, 49 st. spiror, 44 st. årämnen, 25 st. spakämnen, 60 st. bandstakar, 212 Skepp:d jern, 4 Skepp:d stål, 25 tunnor tjära och 52 tun-nor ben.

De varor, som under samma tid ifrån utrikes orter ankommit, inskränka sig huf-vudsakligen till salt, hvaraf ungefärligen 2,000 tunnor årligen blifvit inskeppade. Ifrån inrikes orter hafva deremot årligen anländt 50 à 60 fartyg. Dessa hafva med-fört spannmål, socker, kaffe, tobak, snus, salt, bränvin m. m, hvaraf i medeltal årligen inkommit 1,210 tunnor råg, 521 tunnor korn, 305 tunnor malt, 70,000 skålp:d socker, 60,000 skålp:d kaffe, 60,000 skålp:d tobak, 28,256 skålp:d snus, 3,300 tunnor salt och 45,700 kannor bränvin.

Staden äger ett skepp om 138 läster, en brigg om 75 läster och en skonert om 57 läster, hvilka segla på utrikes orter, de förstnämnde hufvudsakligast emot frakt. Den inrikes sjöfarten verkställes, utom af 2:ne staden icke tillhörige ångfar-tyg, utaf särskilda smärre fartyg om tillhopa 313 läster.

Tvänne skeppsvarf finnas, der under ifrågavarande tiderymd 2:ne större och 6 mindre fartyg om tillsammans 281 läster blifvit byggde.

Uti staden drifvas en tobaks-fabrik, tvänne så kallade Engelska lädergarfverier, en segelduks-fabrik och en urfabrik. Dessutom finnas 3:ne Färgare, en Gördel-makare, en Urmakare och en Spegel-tillverkare, hvilka väl räknas till fabriker, men likväl taxeras såsom handtverkare.

Enligt vederbörande Stämpelmästares förteckning öfver fabrikaterna för nästlidet år, hafva under samma år blifvit tillverkade 85,000 skålp:d snus, beredde 814 st. sulläders-hudar, 195 st. smorläders-hudar och 3,882 skinn, samt väfde 9,780 alnar segelduk. Dessa fabriksalster hafva blifvit i värde uppskattade till 26,748 R:dr 5 sk. 4 r:st. banko. På urfabriken hafva nya ur icke blifvit gjorde, utan blott gamla la-gade. Arbetarnes antal vid fabrikerna utgör blott 12 personer.

Af handtverkare finnas 6 Bagare, 1 Bokbindare, 3 Färgare, 3 Garfware, 1 Glasmästare, 5 Guldsmeder, 1 Gördelmakare, 4 Hattmakare, 3 Hofslagare, 1 Ka-ke-lugnsmakare, 4 Karduanmakare, 2 Klensmeder, 7 Kopparslagare, 1 Målare, 2 Repslagare, 2 Sadelmakare, 8 Skomakare, 8 Skräddare, 4 Snickare, 2 Sockerba-gare, 1 Svarfware, 1 Sämskmakare, 1 Urmakare och 1 Vagnmakare, tillhopa 72 personer, hvilka i och för rörelsen begagna 43 gesäller, 46 lärningar och 3 andra arbetare.

Dessutom drifva 19 personer handverk såsom försörjningsmedel, på grund af Kongl. Maj:ts nådiga Fabriks- och Handverks-ordning af den 22 December 1846.

På fiske äga 128 personer burskap. Fiske idkas uti omgifvande vatten kring de förutnämnde öar, jemte Inerstön, Hölick- och Kuggöarna, de fleste belägna på 4 à 5 mils afstånd ifrån staden. Årligen fångas ungefärligen 2,000 tunnor strömming, som afyttras dels uti staden, dels uti Söderhamn och Gelle.

Utom stadens Gästgifvare, som tillika innehar källarrättighet, finnas trenne Vårds-husidkare och Krögare, jemte en Schweitzare, som tillika har likör-kammare. Tvänne brännerier, hvilka drivas med ånga, äro i staden inrättade.

Trenne marknader hållas årligen, en omkring Trettonde dag Jul, en uti Mars och en uti September, utaf hvilka den förstnämde är så obetydlig, att den knappast förtjenar namn af marknad.

Oaktadt af en och annan handelsartikel afyttrats större qvantitet under de år berättelsen omfattar, än tillförene, synes dock handeln öfver hufvud snarare vara i af- än tilltagande.

Handverkarne kunna icke sägas hafva vunnit någon egentlig tillväxt eller förkofran under ifrågavarande fem år, utan stå på samma punkt som vid förra berättelsens afgifvande, med undantag af idkarne uti ett och annat yrke, förnämligast garfware och färgare, hvilkas rörelse aftagit i anseende till de fabriker, som på landet i dessa handteringar blifvit inrättade.

Fiskeri-näringen har i betydlig mån minskats, härledande sig dels deraf, att fiskerskapet blifvit genom domslut skiljdt ifrån fiskes utöfvande vid Enångers sockens stränder, der det af ålder fiskat, och dels uppsagdt ifrån ett förut innehafdt arrendefiske i Arnöviken. Obetydligt skeppsbyggeri har ägt rum. Bolsterväfnad och sömande af säckar, utaf hvilka 20,000 årligen afyttras, äro för fiskarne under vintermånaderna de enda inkomstkällor.

Den till staden donerade jord begagnas på det sätt, att af den odlade ungefärligen i årligen hvarje höst upplöjes, hvarefter om våren derå sås korn, blandadt med höfrö. Jorden får sedermera ligga uti 6 år, då den åter uppköres och behandlas på enahanda sätt som förut. Till en stor del tomter finnas så kallade kålsängar, äfvensom flere enskilde personer äga trädgårdar, deruti kål, potates och andra rotfrukter odlas. Stadens betesmark är, emot en ringa ersättning till staden, upplåten till bete under sommarmånaderna.

Undervisningsanstalterna äro, en högre Lärdoms-skola med fyra klasser och en apologist-klass, samt en stadens enskilda Vexelundervisnings-skola. Den förra har under de sednare 5 åren i medeltal begagnats af 81 gossar, utaf hvilka 42 varit ifrån staden, 35 ifrån landet och 4 ifrån andra städer.

Staden eger **1** Boktryckeri och **1** Boklåda. Å det förnämnda utgifves en tidning.

Å det i staden befintliga Lazarett och Kurhus, gemensamma för staden och Norra Helsingland, hafva i medeltal årligen varit intagne **70** patienter, deraf **51** å Lazarettet och **19** å Kurhuset. Läkarevården bestrides fortfarande af stadens läkare. Styrelsen och förvaltningen handhafvas af en utaf Kongl. Maj:t förordnad direktion.

I staden är en extra Provincial-läkare stationerad.

Fattigvården ombesörjes af en särskild i sådant afseende tillsatt komité. I medeltal hafva årligen funnits **9** ordinarie och **3** extra fattighjon. Dessutom hafva **14** personer årligen undfått penningeunderstöd, **7** barn hafva på fattigkassans bekostnad årligen varit till främmande personers vård öfverlätna. Kostnaden för fattigförsörjningen har under sednare åren ökats och uppgår för nästlidet år till **949** Riksdaler **14** sk. **9** r:st. eller **154** Riksdaler **41** sk. **2** r:st. banko mera än förutgångne året.

Stadens årliga inkomster härflyta utaf så kallad vretskatt, tomtören och kålhags-afgift, källarfrihets-ersättning, handel, sjöfart m. m. samt diverse till vissa bestämda ändamål uttaxerade afgifter. Uppbörden uppgick förlidet år till **5,684** Riksdaler **17** sk., deraf vretskatten, tomtörena och kålhags-afgifterna samt källarfrihets-ersättningen, hvilka bilda aflönings-fonden, till **1,533** Riksdaler **6** sk., handels- och sjöfarts-afgifterna m. m. till **2,180** Riksdaler **18** sk., samt de uttaxerade afgifterna till **1,970** Riksdaler **41** sk. banko.

De föreskrifna tabellerna varda härjemte i underdånighet bifogade.

Med djupaste undersätlig vördnad, trohet och nit, framhårdar

Stormägtigste, Allernådigste Konung,
Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste och tropligtigste
tjenare och undersåte

L. M. LAGERHEIM.

Gefle Slott å Lands-Kansliet och Lands-
Kontoret den **30** December **1848.**

J. G. Strandberg.

Olof af Geijerstam.

